

Research Article

Submission Date

14 / 11 / 2024

Admission Date

20 / 12 / 2024

How to Cite:

Türkiye'nin İklim Değişikliğine Yönelik Politikaları ve Kurumsal Yapısı

Policies and Institutional Structure of Türkiye for Climate Change

Selçuk ÖZKAYA¹

Özkaya, S. (2024). Türkiye'nin İklim Değişikliğine Yönelik Politikaları ve Kurumsal Yapısı. *Journal of Environmental and Natural Studies*, 6 (3), 252-269. <https://doi.org/10.53472/jenas.1585364>

Öz:

İklim değişikliği yalnızca hava desenlerindeki değişikliklerle ilgili değildir; ekosistemleri, toplumu ve acil eylem gerektiren birçok başka alanı da etkiler. Sonuç olarak, iklim değişikliği bir kriz yaratır. Bu kriz, etkileri her geçen gün artan, en belirgin etkisi dezavantajlı gruplar üzerinde olan, karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu durum, dezavantajlı grupların krizden daha az sorumlu olmalarına rağmen olumsuz sonuçlarına karşı daha savunmasız olmaları nedeniyle iklim adaleti kavramını ön plana çıkarır. Bu nedenle, iklim politikalarında iklim adaleti dikkate alınmalıdır. Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin iklim değişikliğine ilişkin politikalarını ve kurumsal yapısını iklim adaleti kapsamında değerlendirmektir. Çalışma, iklim adaletine odaklanarak Türkiye'nin iklim değişikliği politikalarını ve kurumsal çerçevesini iyileştirmeyi amaçlamaktadır. 2010-2023 ve 2024-2030 yıllarını kapsayan iklim stratejileri ve iklim eylem planları da dahil olmak üzere politika belgeleri bu çalışmanın birincil materyalini oluşturmaktadır. Daha sonra iklim değişikliğine ilişkin kurumsal yapı incelenmiştir. Çalışmanın yöntemi içerik analizidir. Çalışmada, iklim adaletinin 2024'ten itibaren önceki dönemlere kıyasla politika belgelerinde giderek daha fazla ele alındığını saptanmıştır. Ayrıca, Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'na taraf olduğu 2021'den sonra iklim değişikliği için kurumsal yapı artık bakanlık düzeyinde yönetilmektedir. Ancak kurumsal olarak, dezavantajlı gruplardan ziyade TÜSİAD ve MÜSİAD gibi sermaye grupları, temsil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İklim Adaleti, İklim Politikaları, Türkiye, İklim Değişikliği, İklim Krizi

ABSTRACT:

Climate change is not only about changes in weather patterns. It also impacts ecosystems, society, and many other areas that require urgent action. Consequently, climate change creates a crisis. This crisis has a compounding nature, amplifying its effects day by day, with the most significant impact on disadvantaged groups. This situation brings the concept of climate justice to the forefront, as disadvantaged groups, despite having less responsibility for the crisis, are more vulnerable to its negative consequences. Therefore, climate justice must be considered in climate policies. In this context, the aim of this study is to evaluate Turkey's policies and institutional structure regarding climate change within the scope of climate justice. The study seeks to improve Turkey's climate change policies and institutional framework with a focus on climate justice. Policy documents form the primary material of this study, including climate strategies and climate action plans from 2010-2023 and 2024-2030. The institutional structure for climate change was then examined. The method of the study is content analysis. The study found that climate justice is increasingly addressed in policy documents as of 2024 compared to previous periods. Furthermore, after 2021, when Turkey became a party to the Paris Climate Agreement, the institutional structure for climate change is now managed at the ministry level. However, it is evident that capital groups such as TÜSİAD and MÜSİAD are represented institutionally, rather than disadvantaged groups.

KEYWORDS: Climate Justice, Climate Policies, Turkey, Climate Change, Climate Crisis

¹ **Corresponding Author Yetkili Yazar:** Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, selcuk.ozkaya@ogu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-0008-7543>

GİRİŞ:

İklim değişikliği, en temel anlamıyla “iklimin ortalama durumunda ya da onun değişkenliğinde onlarca ya da daha uzun yıllar boyunca süren istatistiksel olarak anlamlı değişimler” olarak tanımlanabilir (Türkeş, 2008: 27). İklim krizi kavramı ise, iklim değişikliğinin geri döndürülemez etkilerine ve acil eylem gereksinimine dikkat çekmek amacıyla bilimsel çalışmalarda ve medyada kendisine yer bulmaktadır (Hung & Bayrak, 2020; Kunelius & Roosvall, 2021: 1). Bunun yanı sıra iklim krizi, yalnızca iklimdeki değişimi imlemekle kalmamakta bir adalet sorununa da işaret etmektedir. Örneğin Arnot ve arkadaşlarının (2023: 197) çalışmalarında iklim krizi, kuşaklararası adalet sorunu olarak ele alınmıştır. Özetle iklim krizi; iklimde gerçekleşen değişikliğin neden olduğu toplumsal -adalet ve refah gibi- sorunlara (Cuartas vd., 2024) vurguda bulunmakta; bununla birlikte acil eylemin gerekliliğini de hatırlatmaktadır. Bu ise gündeme iklim adaleti kavramını getirmektedir.

İklim adaleti, her ne kadar sorumlusu olmasalar da iklim krizi kapsamındaki olumsuz etkileri ve külfetleri sırtlarında taşıyan savunmasız grupları dikkate alan bir yaklaşımı imlemektedir (Diezmartínez & Gianotti, 2022: 1). Örneğin, 2050 yılı için hedeflenen sıfır karbon emisyonunun, iklim adaleti açısından hayati önemi açıktır (Robinson & Shine, 2018). Reckien ve arkadaşlarının (2017: 159) çalışmaları iklim krizi kapsamında gerçekleşen kentsel eşitsizlik sorunlarına iklim adaleti kapsamında yönelmektedir. Gerek ekonomik gerek toplumsal açıdan iklim değişikliğinin yaratmış olduğu çevresel değişiklik hem insanlar hem de yerler ya da türler açısından adaleti sağlayan koşulları değiştirmektedir (Steele, Mata ve Fünfgeld, 2015). Kısaca iklim adaleti kavramı, iklim krizinin eşitsizliklerini daha geniş bir perspektiften kavramayı sağlayan bir çerçeve sunmaktadır. Bunun temelinde yatan ilke ise ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkesidir (Sultana, 2021: 118).

İklim adaleti kavramının temeli, çevresel adalet kavramına dayanmaktadır. Edith Brown Weiss’in 1989 tarihli “In Fairness to Future Generations: International Law, Common Patrimony, and Intergenerational Equity” isimli çalışmasında çevresel adalet ile iklim değişikliği arasındaki ilişkiyi ele alması, iklim adaleti kavramının doğmasına temel teşkil etmektedir. İklim krizine yanıt olarak geliştirilecek uyuma ilişkin politikalarındaki adaleti imleyen, iklim adaleti literatüründe bir alt küme olarak bulunan kavram ise, uyumsal adalet kavramıdır (adaptative justice). Uyumsal adalet literatüründeki adalet kavrayışı, iki temel anlayış ekseninde gelişmektedir. Bunlardan ilki dağıtımsal adalet, ikincisi prosedürel adalet anlayışıdır. Dağıtımsal adalet, “kim faydadan yararlanıyor, kim maliyetlere katlanıyor” sorusu etrafında gelişen bir teorik temele sahiptir (See & Wilmsen, 2022: 2-4). Çevresel adaletten iklim değişikliğine adil uyuma doğru gelişen bu süreci, çok daha detaylı şekilde ele alan bir çalışma olarak Schlosberg ve Collins (2014)’in çalışması önemlidir.

Dağıtımsal adalet, sonuç-merkezli ve kural-merkezli olmak üzere iki kategori ekseninde ele alınabilmektedir (McDermott, 2013: 418). Tablo-1 bu ayrım üzerinden gerçekleştirilen kavrayışı özetler niteliktedir. Kural-merkezli yaklaşım, en büyük gereksinime sahip kimseler için öncelikli bir adalet anlayışına olanak sağlamakta olup See ve Wilmsen (2022: 4) çalışmalarını bu öncelikçilik (prioritarianism) kapsamında tanımlamaktadır.

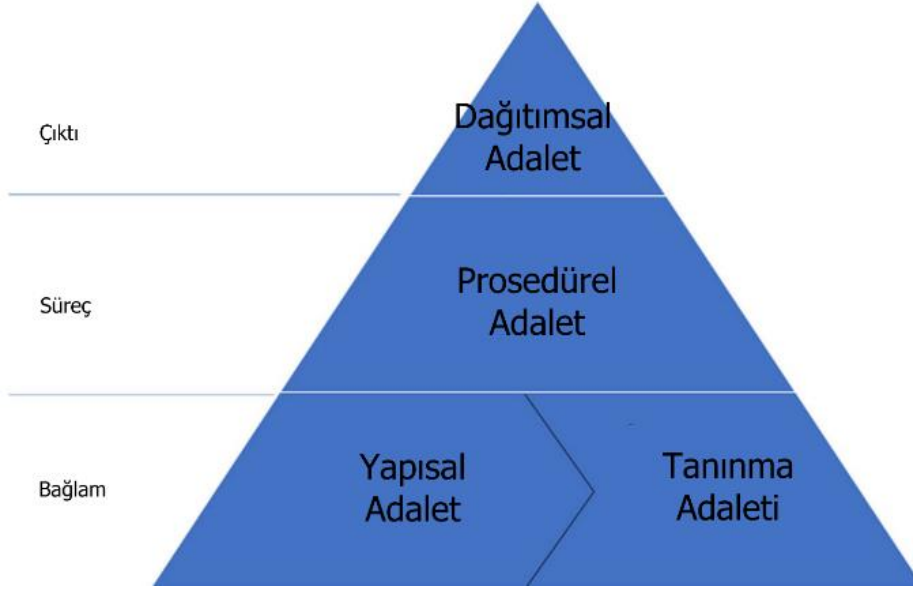
Tablo-1. Dağıtımsal Adaletin İlkeleri

Tip	Teori	İlkeler
<i>Sonuç-merkezli</i>	Faydacılık Refah Ekonomisi	En çok sayıda insan için en büyük iyilik Bireysel fayda toplam refaha katkıda bulunur
<i>Kural-merkezli</i>	Özgürlükçülük Eşitlikçilik Liyakate Dayalılık İhtiyaç-merkezlilik	Eşit Haklar Eşit Paylaşım Katkılarla Orantılı Kazanımlar İhtiyaca göre Dağıtılan Kazanımlar

Kaynak: McDermott ve arkadaşları (2013: 418) tarafından oluşturulmuş, Yazar tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

Prosedürel adalet, politika ve projelerin oluşturulmasında kararların alındığı kurumsal süreçlerindeki adaleti imlemektedir (Young, 1990 akt. See & Wilmsen, 2022: 4). Dağıtımsal adalet, esasa yönelmekteyken; prosedürel adalet, usule ilişkindir. Ancak literatürde bu ikili kavramsallaştırmayı daha da genişleten çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin bunlardan biri, McDermott ve arkadaşlarının (2013) çalışmalarıdır. Üçüncü bir kategori olarak bağlamsal adalet kategorisi oluşturularak bu kavramsallaştırma genişletilmiştir. See ve Wilmsen (2022: 4-5) de dörtlü bir kategori üzerinden ilerleyerek bu kavramsallaştırmayı daha da genişletmiştir. Aynı zamanda bu kategoriler arasında hiyerarşik bir ilişki kurgulamışlardır. Şekil-1 bu ilişkiyi özetler niteliktedir.

Şekil-1. Uyumusal Adaletin Analitik Çerçevesi

Kaynak: See ve Wilmsen (2022: 5) tarafından hazırlanmış, Yazar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bağlam kapsamındaki yapısal adalet, adaletsizliğe neden olan adaletsizliği üreten yapıların dikkate alınmasını imlemekte olup; tanınma adaleti, savunmasız grupların tanınmalarına ilişkindir. Şekil-1'te bu iki kategorinin en altta yer alması; prosedürel ve dağıtımsal adaletin, bu iki kategorinin üzerine inşa edildiğinin vurgulanması amacını taşımaktadır. Bağlamdaki adalet sağlandığında, süreçteki prosedürel adalet ile çıktıdaki dağıtımsal adalet de güçlenmektedir. Bağlamdaki adaletsizlik ise; prosedürel adalet ile dağıtımsal adalete sirayet etmektedir (See ve Wilmsen, 2022: 5).

İklim adaleti; pek çok farklı eşitsizlikle ilgili olarak ele alınmaktadır. Örneğin Tatgın (2019)'ın, Talu (2015)'nin, Crease ve arkadaşları (2019)'nın ve Perkins (2019)'in çalışmaları toplumsal cinsiyet ve iklim adaletini bir arada ele alan önemli çalışmalardır. İklim göçmenleri de iklim adaleti kavramıyla yakından ilgili olup (bknz. Mattar & Mbakwem, 2019), diğer pek çok farklı konu ile olan ilişkisini kavramak için Jafry (2019)'nin çalışması önemlidir. İklim krizinin kapitalizmle olan ilişkisine yönelik eleştirel çalışmalar olarak Durmuş (2022)'un, Aksu (2022)'nin ve Çoban (2022a; 2022b)'in çalışmaları da önemlidir.

Türkiye, iklim değişikliğinin oluşturduğu tehditlerden etkilenme kapsamında en yüksek riske sahip ülkelerden birisidir. Bu nedenle Türkiye için iklim politikaları, hayati bir öneme sahiptir. Çünkü iklim adaleti kapsamında; iklim değişikliğinin olumsuz etkileri, toplumsal eşitsizlikleri izleyen bir niteliğe sahiptir. Öyle ki engelliler, yaşlılar, yoksullar, çocuklar ve kadınlar gibi mevcut toplumsal düzen içerisinde dezavantajlı durumda olan gruplar; çoğunlukla iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine daha çok maruz kalmaktadır. Bu açıdan iklim politikalarında iklim adaletinin göz önünde bulundurulması, önem arz etmektedir. Çalışmanın amacı, Türkiye'nin iklim politikalarını ve kurumsal yapısını iklim adaleti kapsamında betimlemektir. Bu amaçla, iklim adaleti ekseninde Türkiye'nin iklim politikaları ve iklim politikalarına yönelik kurumsal yapısı incelenecektir. Çalışmanın gerçekleştireceği bu incelemenin kapsamı, politika belgeleri ve mevzuat ile sınırlıdır. Türkiye'de iklim politikaları, T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı yetkisi altındadır. Bakanlık örgütlenmesi içinde ise İklim Değişikliği Başkanlığı bulunmaktadır. Bu nedenle çalışmada incelenen politika belgeleri, belirtilen Bakanlık ya da onun örgütlenmesi içinde yer alan belirtilen Başkanlık tarafından oluşturulmuştur.

YÖNTEM:

Çalışmada sırasıyla Türkiye'nin; ulusal iklim politikaları ve kurumsal yapısı incelenecektir. Önce; İklim Değişikliği Stratejik Planı 2010-2023, 2024-2030 İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı ile 2024-2030 İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı; sonrasında da iklim politikalarına yönelik örgütlenme mevzuat üzerinden incelenmiştir. Bu inceleme, içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir.

İçerik analizi yöntemi temelde bir metinsel içerik toplama ve bunu çözümlene yani analiz etme işlemi imlemektedir. Bu metin, yazılı bir metin olabileceği gibi; bir film, bir resim, bir şiir gibi pek çok farklı anlam iletimi olanağı sunan materyal de olabilir. Siyaset

bilimi, tarih, psikoloji, gazetecilik, edebiyat gibi pek çok farklı uygulama alanı olan içerik analizi yönteminin, bir asrı aşan tarihi bulunmaktadır (Neuman, 2014: 466).

İçerik analizi yönteminin nicel ve nitel uygulamaları bulunmaktadır. Nicel içerik analizi uygulamalarında araştırma nesnesinin içeriğinde taşıdığı anlamın, objektif ve sistematik şekilde sayısallaştırılarak betimlenmesi söz konusudur. Nitel içerik analizinde ise araştırmacı; araştırma nesnesini, bu nesneyi oluşturan koşulların bir ürünü olarak kavrayarak çözümlenmektedir. Araştırma nesnesi, istatistiksel verilerle dolu bir belge vb. bile olsa; ilgili araştırma nesnesi toplumsal ve kültürel bir ürün olarak kavranarak, bu ürünü oluşturan koşullara derinleşen bir yaklaşımda bulunmaktadır (Neuman, 2014: 466-467).

İçerik analizi yönteminin, araştırma yöntemleri açısından çözüm sağlayarak işlev kazandığı üç alan bulunmaktadır. Bunlardan ilki, büyük miktarda metnin incelenmesini sağlayacak olanaklara sahip olmasıdır. İkincisi; herhangi bir metne belirli bir mesafeden yaklaşılması amaçlandığında kazandığı olumlu işlevdir. Üçüncüsü ise, herhangi bir metnin içinde yer alan ve yüzeysel incelemede dikkat çekmeyecek iletileri açığa çıkartabilen işlevidir. Bu kapsamda gerek ilgili metnin yazarının gerekse okuyucusunun haberdar olmadığı iletiler saptanabilmektedir (Neuman, 2014: 468).

İçerik analizi yönteminin gerçekleştirilmesi süreci üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlardan ilki, araştırma sorularının oluşturulması; ikincisi, analiz birimleri ve son olarak örneklemedir. Örneğin bir gazetede gerçekleştirilmesi planlanan ve içerik analiz yöntemi kullanılacak olan bir çalışmada; önce araştırma soruları oluşturulacak, sonrasında analiz birimlerinin nereler olduğunu belirtilecek ve son olarak bu analiz birimleri içinden örnekleme gerçekleştirilecektir² (Neuman, 2014: 470).

Bu çalışmada nitel bir içerik analizi yöntemi uygulanmaktadır. Çalışmanın analiz birimi paragraf düzeyindedir. Türkiye'nin ulusal iklim politikasını araştırmak üzere ulusal politika belgesi olarak:

- Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023³,
- 2024-2030 İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı,
- 2024-2030 İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı,

incelenmiştir. Böylece hem 2010-2023 arası döneme hem de güncel duruma ilişkin bir izlenim kazanılacaktır. İklim politikalarına yönelik kurumsal inceleme ise mevzuat üzerinden gerçekleştirilecektir.

BULGULAR:

1. Ulusal Politika Belgelerinde İklim Değişikliği

1.1. Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023

Strateji'nin giriş bölümünde, iklim değişikliği; çok ciddi çevresel ve sosyoekonomik sonuçlar doğuracak, gelecek nesillerin yaşamını ve devletlerin güvenliğinde tehdit oluşturan, karmaşık ve çok yönlü bir sorun olarak nitelenmiştir. Türkiye'nin; iklim değişikliğine yönelik politikalarda uluslararası iş birliğinin öneminin farkında olduğunun da altı çizilmekle birlikte ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesi kapsamında iklim değişikliğiyle mücadele çabalarına katkı sağlamayı hedeflediği belirtilmiştir (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇSB], T.Y.: 1).

Temel ilkeler kapsamında Türkiye'nin stratejik hedefleri şu şekilde sayılmıştır:

² Bunu daha da somutlaştırmak gerekirse, bir siyasi kampanyaya ilişkin oluşturulmuş araştırma sorularının yanıtı bir gazetede aranırken; analiz birimi belirlenecektir. Bunun anlamı şudur, ilgili sorunun yanıtı; günlük gazetelerde mi aranacak, gazetede makalelerde mi aranacak yoksa gazetede her paragrafta mı aranacaktır. Yani analiz ya gazetenin günlük sayıları üzerinden, ya gazetede makaleler üzerinden ya da bu makalelerde yer alan paragraflar üzerinden gerçekleştirilecektir. Örnekleme ise belirlenmiş olan bu analiz birimi üzerinden gazetenin bütünü içinde seçilen örnekleme ifade etmektedir. Örneğin bir çalışmanın gerçekleştirileceği gazetede analiz birimi makale olarak belirlenmiş olsun, bu durumda gazetenin tüm sayılarındaki tüm makalelerin incelenmesi gerekir. Örnekleme ile bu, zamansal olarak sınırlandırılabilir. 1985-2005 yılları arasında ilgili gazetede yayımlanmış makaleler böylece incelenebilecektir (Neuman, 2014: 470).

³ 2011-2023 yıllarını kapsayan Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı ile Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı (T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇSB], 2012a; 2012b) dönemsel olarak kesişen önemli diğer iki belgedir. Fakat çalışmanın sınırlılıkları gereği, gerek zaman olarak daha geniş olması gerekse hem azaltım hem de uyuma ilişkin stratejileri içermesi yönünden yalnızca Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023 seçilmiş ve incelenmiştir.

- a) Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar ilkesine uygun olacak iklim değişikliği ile mücadele ve uyum politikalarını, ulusal kalkınma planına dahil etmek ve sera gazı azaltımına yönelik küresel politika ve önlemleri, sürdürülebilir kalkınma ilkeleriyle uyumlu kalkınma hızını sektöye uğratmadan emisyon sınırlayarak katkıda bulunmak,
- b) İklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltma ve bu etkilere uyum sağlama kapsamında ulusal hazırlık seviyesi ve kapasitesini artırmak, bu bağlamda edinilen bilgileri bölge ülkelerle paylaşmak ve azaltım/uyuma yönelik çok taraflı veya ikili araştırma projeleri geliştirmek,
- c) Azaltım, uyum, teknoloji transferi ve finansman ana başlıklarında belirtilen küresel stratejik hedeflerin tasarlanmasında ve yürütülmesinde uyum sağlamak ve uluslararası etkinliklerde etkin rol oynamak,
- d) Azaltım ve uyum için gerekli akçal kaynaklara erişimi artırmak,
- e) Temiz üretime ilişkin olarak Ar-Ge ve inovasyon kapasitesini geliştirmek ve bu kapsamdaki üretim ve rekabetin artırılması için ulusal ve uluslararası teşvik mekanizmaları oluşturmak,
- f) İklim değişikliği ile mücadele ve uyumda eşgüdümlü, şeffaf, katılımcı ve bilimsel çalışmalara dayanan karar alma süreçleri geliştirmek,
- g) Kamu, özel sektör, üniversite ve sivil toplum kuruluşları (STK) gibi pek çok kesimden gelecek ortak bir çabayla tüketim kalıplarının iklim dostu hale getirilmesi amacıyla kamuoyu bilincini artırmak,
- h) Ulusal iklim değişikliği çalışmalarında bilgi paylaşımı ve akışının sağlanması için bilgi yönetim sistemleri kurmak (ÇSB, T.Y.: 9-12).

Stratejiler ise şu şekildedir:

- a) İklim değişikliğiyle mücadele ve uyum bağlamında kapsamlı ve işlevsel bir uluslararası iş birliği mekanizmasının oluşturulmasına ilişkin gerçekleştirilecek müzakerelerde etkin rol alınması;
- b) Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı'nın hazırlanması;
- c) İklim değişikliğine yönelik yapılanmaların, ilgili kurumlarda başlatılması;
- d) Emisyon envanterinin daha sağlıklı bir nitelikte olması amacıyla gereken altyapının kurulması;
- e) İklim değişikliği politikalarının tüm paydaşların iş birliğiyle geliştirilmesi (ÇSB, T.Y.: 13).

Sera gazı emisyon kontrolü kapsamında enerjide ulaşırmada sanayide atıkta arazi kullanımı, tarım ve ormancılıkta kısa, orta ve uzun vadede hedefler belirlenmiştir. Sanayide kısa vadede, özellikle hidrolik ve rüzgâr enerjisi gibi yerli kaynaklardan faydalanılacağı ve sıhhi sıcak su sistemlerinin güneş enerjisiyle destekleneceği ifade edilmektedir. Bunun yanında yenilenebilir enerji ile temiz kömür teknolojisi ön planda olarak nükleer enerji dahil, düşük ve sıfır emisyon teknolojileri kullanılması teşvik edilecek, bu alanlarda Ar-Ge çalışmaları gerçekleştirilecek ve bu alan yerli sanayi ile desteklenecektir. Yeni ve almasıık yakıt kullanımı artırılabacak; termik santrallerin iyileştirilmesi tamamlanacak ve hidroelektrik santrallerinde verimlilik sağlanacaktır. Uzun vadede ise, 2020'de enerji yoğunluğu 2004'ten daha düşük hale getirilecektir. Kamu kuruluşlarının bina ve tesislerindeki enerji tüketiminin iyileştirilmesi sağlanacaktır. Yenilenebilir enerjinin toplam elektrik üretimindeki payı 2023'e kadar %30'a yükseltilecek, elektrik üretiminde güneş enerjisi teşvik edilecektir. 2020'ye değin enerji sektöründe referans senaryoya göre %7 emisyon sınırlanması potansiyeli hedeflenmektedir (ÇSB, T.Y.: 20).

Ulaştırmada orta vadede denizyolu, havayolu ve demiryolunun payının artırılması amacıyla planlar geliştirileceği belirtilmektedir. Kısa mesafeli deniz ve göl taşımacılığı desteklenecek; kentlerde bisiklet kullanımı teşvik edilecek ve yaya ulaşımına olanak sağlayan düzenlemeler gerçekleştirilecektir. Özellikle anakentlerde metro ve hafif raylı sistemlerle toplu taşıma yaygın hale getirilecektir. Kentlerdeki toplu taşıma sistemlerinde kullanılan yakıt almasıık sistemler ve temiz araç teknolojileri yaygınlaştırılacaktır. Akıllı ulaşım uygulamaları geliştirilecek ve yol ağlarının geometrik ve fiziksel ölçünlerinin daha az yakıt tüketimi sağlanmasına yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılacaktır (ÇSB, T.Y.: 21).

Sanayide kısa vadede gerek tüketicinin gerek üreticinin iklim değişikliği konusunda bilinçlenmesi sağlanacaktır. Yıllık 1000 tep üzeri enerji tüketen kuruluşlarda enerji yöneticisi atanmasına ilişkin süreçler tamamlanacaktır. Orta vadede, ek maliyet oluşturmayarak sera gazı emisyon izlenmesine olanak oluşturan yönetim araçlarının uygulanmasını özendirerek gönüllü

anlaşmalar ve mekanizmalar geliştirilecektir. Yıllık 5000 tep üzeri enerji tüketen kuruluşlar enerji etütlerini hazırlayacaklardır. İsi geri kazanımı vb. sistemler, temiz üretime yönelik kaynakların ve almasıık malzemelerin kullanımı, Ar-Ge etkinlikleri ve teknoloji transferi özendirilecektir. Uzun vadede; iklim dostu ve temiz üretim teknolojilerinin kullanımına yönelik teşvik ve denetim-yaptırım mekanizmaları uygulamaya konulacaktır. Sanayi sektörleriyle yakın iş birliği içinde hazırlanacak önlem ve politikalar uygulanacaktır. Enerji verimliliği ile enerjide gerçekleştirilecek tasarruf potansiyeli, 2020'ye değin azami ölçüde gerçekleştirilecektir (ÇSB, T.Y.: 24).

Atıkta kısa vadede, belediye atıklarına yönelik mevzuat uyumlaştırma çalışmaları 2010'un sonuna kadar gerçekleştirilecektir. Orta vadede, atık geri kazanım miktarı artırılacaktır. 2012'nin sonuna kadar 104 düzenli atık depolama tesisi kurulacak ve belediye atıklarının %76'sı bu tesislerde bertaraf edilecektir. Uzun vadede, atık yönetimde kaynaktan azaltma, yeniden kullanma ve geri dönüşüm-kazanım sıralaması daha etkin hale getirilecek; depolama tesislerine giden biyolojik atık azaltılarak enerji ya da kompost üretimine yönlendirilecek; depolama tesislerinden kaynaklı gazlar toplanarak enerji üretiminde kullanılacak -aksi durumda yakılarak- bertaraf edilecektir (ÇSB, T.Y.: 25).

Arazi kullanımı, tarım ve ormancılıkta kısa vadede; bilinçli gübre kullanımının sağlanması, tarımda modern tekniklerin kullanılması, organik tarım ve kuraklığa dayanıklı bitki türleri ile sertifikalı tohum üretimi desteklenecek ve yaygınlaştırılacaktır. Sulama sistemlerinde tasarruf sağlanacak, arazi toplulaştırılması için gerekli çalışmalar yapılacak, kömür yerine sıkıştırılmış odun kullanımı yaygınlaştırılacak, ormansızlaşmaya çözümler için strateji geliştirilecek ve ormanlara ilişkin bilimsel çalışmalar gerçekleştirilip buna dayanan politikalar oluşturulacaktır. Orta vadede; tarımsal kuraklık kestirimine dayanan kriz yönetimi uygulanacak, Toprak Koruma ve Arazi Yasası'yla çayır ve meralar için oluşturulmuş yasalar etkin biçimde uygulanacak, 2008-2012 yılları arasında 2.3 milyon hektarlık alan ağaçlandırılacak, 2020'ye kadar 181,4 milyon ton karbonun ormanlarca tutulması sağlanacak, kurak alanlarda kuraklığa dayanıklı ağaçlandırma (aksi durumda bitkilendirme) yapılacak, toprak analizine dayalı gübreleme uygulanacak, tarımsal biyokütle ve tarımsal ormancılık enerji kaynağı olarak kullanılacak, hayvancılıkta metan azaltımı için uygun beslenme yöntemlerine geçilecek, kuraklıkla mücadele için Ar-Ge çalışmaları hızlandırılacaktır. Uzun vadede ise; envanter için arazi kullanımına ilişkin coğrafi bilgi sistemi kurulacak, yerleşmelerde azaltım/uyuma yönelik planlama ve yapılaşmaya ilişkin usul ve esaslar belirlenecek, kentsel ısı adalarının oluşması engellenecek, kent ormancılığı geliştirilecektir (ÇSB, T.Y.: 28-29).

İklim değişikliğine uyum konusunda kısa vadede; halkın bilinçlendirilmesi ve eğitimine, bilimsel ve toplumsal çabaların desteklenmesine, uluslararası iletişim ve bilgi transferine, politika ve strateji geliştirmeye ilişkin çalışmalar sürdürülecektir. Yerleşim yerlerinin risk azaltma temelindeki yeniden inşası bağlamında afet ve risk etkilerine ilişkin mevzuat gözden geçirilecektir. İklim değişikliğinin sonuçları ve risklerine karşı hazırlıklı olma temelinde yerel toplantı, yayın, televizyon programı gibi etkinlikler planlanacaktır. Orta vadede; suyla ilgili mevzuat ve taşkınlı mücadelede erken uyarı sistemi geliştirilecek, susuzluğa bağlı tuzluluk artışına ilişkin çiftçiler bilinçlendirilecektir. Uzun vadede ise; hacime göre su fiyatlandırması, su tüketiminde tasarruf, kuraklığa dayanma gücü yüksek tohumlar konusunda çalışmalar, atıksu ile kentsel yeşil alan sulaması gibi hedefler bulunmaktadır (ÇSB, T.Y.: 31-33).

Teknoloji geliştirme/transferi kapsamında orta vadede, sektörel durum tespiti çalışmaları hızlandırılacak ve teknoloji transferinin sağlanmasına ilişkin teşvik edici mekanizmalar oluşturulacaktır. Uzun vadede, iklim dostu teknolojilere ilişkin Ar-Ge çalışmaları artırılacak ve temiz üretim teknolojileri özendirilecektir (ÇSB, T.Y.: 36).

Finansman konusunda kısa vadede, uluslararası fonlardan daha çok yararlanılabilmesi amacıyla ikili ve çok taraflı iş birlikleri geliştirilecek, iklim dostu teknolojilerin transferine/geliştirilmesine ilişkin finansman kaynakları araştırılacak ve azaltım/uyum faaliyetleri için gerekli akçal kaynaklara erişim artırılacaktır. Orta vadede; gönüllü karbon piyasası için gerekli altyapı sağlanacak ve kamu-özel iş birliği dikkate alınarak temiz teknoloji yatırımları desteklenecektir. Uzun vadede; yenilikçi ve sürdürülebilir ek akçal kaynaklar oluşturulacaktır (ÇSB, T.Y.: 37).

Eğitim, kapasite artırımı ve kurumsal yapı kapsamında kısa vadede; kamuoyu bilinç düzeyi artırılacak ve tüketim kalıplarının iklim dostu bir nitelik edinebilmesi için kamuoyunda gerekli bilinç; üniversiteler, özel sektör, kamu, STK'lar ve tüm kesimlerin çabalarıyla artırılacaktır. Uzun vadede ise; iklim değişikliğine ilişkin bilimsel çalışmalar teşvik edilecek "İklim Değişikliği Araştırma Enstitüsü" kurulacaktır (ÇSB, T.Y.: 40).

İzleme ve değerlendirme kapsamında ise o dönemki ismiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın eşgüdüm sağlayıcı görevi bulunmaktadır. Strateji doğrultusunda oluşturulacak Eylem Planı'nın izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu altında "Strateji İzleme ve Yönlendirme Komitesi" oluşturulacaktır (ÇSB, T.Y.: 41).

Strateji'ye ilişkin genel bir değerlendirmede bulunulursa politik olarak yönetim anlayışını temel aldığı söylenebilir. Kamu-özel iş birliğine yapılan vurgu, bu durumu destekler niteliktedir. İklim değişikliğinin, Strateji'de genel olarak afet sorunu, su sorunu, tarım sorunu olarak ele alındığı söylenebilir. Sorunun çözümlerinde ise çoğunlukla teknolojinin çare olarak ileri sürüldüğü gözlemlenebilir.

Kamuoyunun bilinçlendirilmesinin de sıklıkla vurgulandığı, nükleer enerjinin olumlandığı, fosil yakıtlardan tamamen kopuşun hedeflenmediği -örneğin temiz kömür teknolojilerinin desteklenmesi- saptanabilir. Bununla birlikte Paris İklim Anlaşması'yla iç hukukumuzda yer edinen iklim krizi bağlamında kadın hakları gibi, engelli hakları gibi iklim krizinin oluşturduğu iklim adaletsizliğini çözmeye yönelik kavramlara rastlanmamaktadır.

1.2. İklim Değişikliği Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030)

2024-2030 İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı ile Uyum Stratejisi ve Eylem Planı hem mevcut durumu detaylıca gösteren hem de stratejiler ile bu stratejilerin alt ve somut basamaklarını içeren önemli politika belgeleridir. İklim değişikliğinin insan kaynaklı olduğuna ilişkin vurgu, her iki belgede de yer almaktadır (İklim Değişikliği Başkanlığı [İDB], 2024a: 20-21; 2024b: 503). Ayrıca iklim değişikliğinin olumsuz etkilerinden başta kırılgan grupların etkilendiğinin ifade edilmesi, engellilerin dikkate alınması, cinsiyet eşitliği kapsamında kadınlara yapılan vurgu gibi nitelikleriyle her iki belgenin de (İDB, 2024b: 350; 2024a: 214-215), iklim adaleti kapsamında daha ilerici politika belgeleri olduğu söylenebilir.

1.2.1. Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı

Enerji kapsamında, elektrik üretiminde karbon yoğunluğunun azaltılması temel amaç olarak ifade edilebilir. Bu kapsamda güneş enerjisi ve rüzgâr enerjisinin kurulu gücü ile kurulu batarya gücünün artırılması hedeflenmektedir. Bununla birlikte engellenemeyen sera gazı emisyonlarına karşı azaltma amacıyla karbon yakalama, kullanma ve depolamaya ilişkin yol haritasının oluşturulması ile hidrojen üretimi-depolaması-dağıtım-kullanımı amacıyla Ar-Ge etkinliklerinin desteklenmesi gibi strateji ve hedefler de bulunmaktadır (İDB, 2024a: 231).

Sanayi kapsamında, imalat sanayide enerji verimliliğinin ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması, karbon ayakzının azaltılması temel amaç olarak ifade edilebilir. Bunun yanı sıra kurumsal sürdürülebilirlik raporlamalarının yaygınlaştırılması ve ulusal kaynaklarla gerçekleştirilecek Ar-Ge ve inovasyonlarla oluşturulacak yeni teknoloji seçenekleri de strateji ve hedefler arasında yer almaktadır (İDB, 2024a: 249).

Binalar kapsamında mevcut ve yeni yapılacak binalar ile bu binalarda kullanılacak elektrikli alet-ekipman-cihazlarda enerji verimliliğinin gerçekleştirilmesi, stratejiler arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak; çevre dostu tasarım ve yapı malzemeleri, bölgesel ısıtma-soğutma sistemlerinin yaygınlaştırılması ve inşaat sektöründe dijital dönüşümün sağlanması gibi stratejiler de bulunmaktadır (İDB, 2024a: 271-278).

Ulaştırma kapsamında da demiryolu açısından yüksek hızlı tren ile hat ağının geliştirileceği belirtilmektedir. Ayrıca toplu taşımanın özendirilmesi ve verimliliğinin artırılacağı ifade edilmekte olup; enerji açısından sürdürülebilir ve temiz enerji kaynakları kullanılacağı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte ulaşımda elektrik kullanımının ve mikromobilitenin artırılacağı ifade edilmektedir (İDB, 2024a: 281).

Atık kapsamında Ulusal Atık Önleme Planı'nın hazırlanacağı belirtilmektedir. Bunun yanı sıra geri dönüşüm ve kazanım oranının artırılacağı, arıtma/deşarj gibi süreçlere giren suyun azaltılması amacıyla suyun verimli kullanılmasına yönelik çalışmalar yapılacağı, ön işleme tabii tutulmaksızın düzenli depolama tesislerine gönderilen atık oranının azaltılacağı, atıksu arıtma altyapısı ile yönetiminin iyileştirileceği ifade edilmektedir (İDB, 2024a: 301).

Tarım kapsamında hayvancılık kaynaklı metan emisyonunun azaltılacağı belirtilmektedir. Bununla birlikte, çiftçilerin azaltım etkinlikleri için gereksinim duyduğu akçal mekanizmalara erişiminin sağlanacağı da ifade edilmektedir. İklim dostu, sürdürülebilir, dijital nitelikte bir tarıma yönelik Ar-Ge çalışmaları hedeflenmekte, bu gibi çalışmalarda hızlanma ve bu çalışmaların çıktılarında yaygınlaşma amaçlanmaktadır. Kimyasal gübre kullanımında etkinliğin sağlanması ve buna alması organik ve organomineral gübrelere yönelik Ar-Ge etkinliklerinin hızlanması hedeflenmektedir. Tarımsal üretimde atık, artık ve kayıp yönetiminin geliştirileceği, pestisit vb. kullanımının azaltılacağı ve arazi/toprak yönetiminin etkin bir duruma getirileceği de strateji ve hedefler arasında yer almaktadır (İDB, 2024a: 319, 329).

AKAKDO (Arazi Kullanımı, Arazi Kullanımı Değişikliği ve Ormancılık) kapsamında da sera gazı yutağı olmaları dolayısıyla ekosistemlerin korunması, "yönetilmesi" ve genişletilmesi hedeflenmektedir. Yüksek katma değere sahip döngüsel biyoekonomiye ormancılık ve tarım işletmelerinde geçişin sağlanması AKAKDO sektörünün teknolojik altyapısının geliştirilmesi ve Ar-Ge/inovasyon kapsamında desteklenmesi de hedefler ve stratejiler arasında yer almaktadır. Bunun yanı sıra yanlış arazi kullanımı kaynaklı oluşan arazi tahribatı, erozyon-sedimentasyon ve çölleşmeyle mücadele, bu amaca yönelik olarak toprak karbon yutağının korunmasına ve sürdürülebilir arazi kullanımının kentlerde teşvik edileceğine de yer verilmiştir. (İDB, 2024a: 339).

Karbon fiyatlandırma açısından da Emisyon Ticaret Sistemi'nin kurulacağı belirtilmekte ve diğer karbon fiyatlandırma araçları için altyapı çalışmalarının yapılacağı ifade edilmektedir. Gönüllü Karbon Piyasası ve Ulusal Denkleştirme kapsamında da altyapı oluşturulacağı dile getirilmektedir. Paris İklim Anlaşması'nın 6. maddesinde düzenlenen mekanizmalara ilişkin çalışmalar gerçekleştirilecektir (İDB, 2024a: 373). Ayrıca Adil Geçiş kapsamında işgücü piyasalarında yeşil dönüşümün adil bir geçişle gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır (İDB, 2024a: 367).

1.2.2. Uyum Stratejisi ve Eylem Planı

Kent kapsamında ilk stratejik hedef; kentlerin ve kentlilerin dirençliliğinin artırılması ve uyum kapasitelerinin geliştirilmesidir. İkincisi stratejik hedef ise iklim değişikliğine uyuma ilişkin olarak mevzuat metinlerinin ve planların yeniden ele alınmasıdır. Kentleşmenin; doğa ile dengeli, iklim dirençli, sürdürülebilir bir niteliğe sahip şekilde sağlanması da stratejik hedefler arasında yer almaktadır (İDB, 2024b: 413-419).

Su Kaynakları Yönetimi kapsamında koruma, iyileştirme ve verimli kullanma stratejik hedeflerdendir. Ayrıca yasal ve siyasi çerçevenin geliştirilmesi, kurumsal kapasitelerin iş birliğinin ve farkındalığın artırılması ve veri/bilgi üretimi ile üretilen bu veri/bilginin paylaşımının artırılması da stratejik hedefler arasında yer almaktadır (İDB, 2024b: 432-436).

Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem "Hizmetleri" kapsamında da doğa temelli çözümler, farkındalık ve kapasite artırılması, paydaşlar arası veri/bilgi paylaşımının, iş birliğinin güçlendirilmesi ve yetki karmaşasının ortadan kaldırılması stratejik hedeflerdendir. Belirtilen "hizmetleri" tehdit eden kirlilik gibi, aşırı kullanım gibi, habitat parçalanması ve değişikliği gibi etmenlerin baskının azaltılması da stratejik hedeflerden biridir. İklim değişikliğinin bu "hizmetlere" etkisinin araştırılması-izlenmesi-değerlendirmesi üçüncü stratejik hedef olup; son olarak hasar görmüş ekosistemlerin yenilenmesi ve bu gibi ekosistemlerin yönetim planlarının iklim değişikliğine uyuma uygun hale getirilmesi de ifade edilmiştir (İDB, 2024b: 439-445).

Halk Sağlığı açısından iklim değişikliğine ilişkin kanıta dayalı çözümleme-değerlendirme-bildirim altyapısının güçlendirilmesi ve Ar-Ge çalışmalarının artırılması stratejik hedeflerdendir. Diğerleri ise gerek ulusal gerek yerel düzeyde bütün kurum ve kuruluşlarda kapasite, iş birliği ve farkındalığın güçlendirilmesidir (İDB, 2024b: 447-451).

Enerji kapsamında, uyumun sağlanmasına yönelik olarak kurumsal kapasite ile iş birliğinin ve enerji kaynaklarında üretim-iletim-dağıtım-depolama altyapısının güçlendirilmesi stratejik hedefler arasındadır. Bunun yanında elektrik enerji sisteminde esnekliğin artırılması da amaçlanmaktadır. Ayrıca siyasi ve yasal çerçevenin geliştirilmesi ve veri/bilgi üretimi ile üretilen bu veri/bilginin paylaşımının artırılması da hedeflenmektedir (İDB, 2024b: 453-457).

Turizm ve Kültürel Miras kapsamında uyum kapasitesinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amacın somutlaşması; altyapı, sosyal altyapı, yetkili kurumlararası eşgüdüm ve iklim değişikliğine uyumun dikkate alınarak stratejik ve mekânsal kararların alınması açısından ele alınmıştır (İDB, 2024b: 459-463).

Sanayi kapsamında iklim değişikliğinin oluşturduğu risklerin ele alınarak uyum eylemlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda iklim değişikliğinin yatırıma olan etkisinin araştırılması-izlenmesi-değerlendirilmesi, sigortacılık mevzuatının yeniden ele alınarak iklim değişikliği etkilerinin sigortalıların yararlarının artırılması gibi stratejik hedefler bulunmaktadır. Ayrıca sanayi sektöründe gerçekleştirilecek çalışmalar için gereken ulusal kestirim ve veri tabanlarına hızlıca ve pratik şekilde erişimin sağlanması da stratejik hedefler arasında yer almaktadır. Sektör içi iş birliğinin özendirilmesi gibi stratejik hedefler de bulunmaktadır (İDB, 2024b: 465-471).

Ulaşım ve İletişim kapsamındaki kritik öneme sahip altyapıların dirençliliğinin sağlanması ilk stratejik hedef olarak ifade edilmektedir. Taşımacılığın ve yolcu sağlığının, iklim değişikliğinden etkilenebilirlik düzeyi azaltılarak güvence altına alınması ikinci stratejik hedef olarak gösterilmektedir. "İklim kaynaklı afetler" için acil durum yönetimi ve müdahale kapasitesinin iletişim, tahliye ve erişilebilirlik imkânlarının geliştirilerek artırılması üçüncü stratejik hedefdir. Buradaki "iklim kaynaklı afetler" ifadesi önemlidir. "İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin neden olduğu afetler" şeklinde bir ifade daha uygun olacaktır. Öte yandan erişilebilirliğin dikkate alınması da engellilik bağlamında iklim adaletini güçlendirir nitelikte yorumlanabilir. Dördüncü ve son stratejik hedef ise planlama kapasitesinin geliştirilmesine yöneliktir (İDB, 2024b: 473-479).

Toplumsal Kalkınma açısından iklim değişikliğine uyum politikalarının toplumdaki tüm kesimlerin refahının sağlanması amacıyla hak ve menfaat temelli yaklaşım ve fırsat eşitliği odağında uygulanması amaçlanmaktadır. Uyumda kriz yönetimi anlayışından risk yönetimi modeline geçilmesi hedeflenmekte olup gereken yasal, kurumsal, yönetsel, bilimsel, beşerî ve akçal kapasitenin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Toplum dirençliliğinin ve iklim tehlikelerine uyumun güçlendirilmesine ilişkin olarak sosyal koruma politikaların geliştirilmesi de stratejik hedefler arasındadır. İklim değişikliğinin toplumsal yaşama etkilerinin ve bu konuda alınacak

önlemlerin gerek sektörel gerek sosyoekonomik kalkınma ve ekosistem koruma gibi her türlü stratejik uyum politika, planlama, uygulama süreçlerine dahil edilmesi de stratejik hedefler arasındadır (İDB, 2024b: 481-485).

Afet Risk Azaltma kapsamında da iklim değişikliği ve afet dirençliliğine ilişkin kurumsal kapasitenin artırılması, bu dirençliliğin güçlendirilmesi için risk yönetiminin sağlanması, bu dirençlilik bağlamında istikrarlı ve sürdürülebilir yatırımların yapılması stratejik hedeflerdendir. Bir diğer stratejik hedef ise iklim değişikliği ve afet riskine ilişkin anlayış ve bilgi altyapısının geliştirilmesidir (İDB, 2024b: 487-491).

Yatay Kesen Eylemler kapsamında da tüm politika ve stratejilerin, iklim değişikliğine uyumun uygun hale getirilmesi yer almaktadır. Bunun yanı sıra kurumsal kapasitenin Ar-Ge çalışmalarının artırılması gibi amaçlarla artırılması ve vatandaşları da çözümün parçası haline getirecek bilgi, bilinç ve farkındalığın artırılarak katılımın sağlanması da stratejik hedeflerdendir (İDB, 2024b: 493-498).

2. İklim Değişikliğine Yönelik Kurumsal Yapı

Türkiye’de iklim değişikliğine ilişkin kurumsallaşma BMİDÇS tarafı olunmadan önce başlamıştır. 2001’de Başbakanlık Genelgesi ile İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu kurulmuştur. Kurul, iklim değişikliğine ilişkin izlenecek politikaların ve alınacak önlemlerin, yapılacak çalışmaların belirlenmesi amacıyla kurulmuştur. BMİDÇS tarafı olunduktan sonra ise İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu yeniden yapılandırılmıştır. 2010’da Kurul üyeleri genişletilerek; Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) ve Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD)’ın üst düzey temsilcileri de üye olarak tanımlanmıştır (ÇSB, T.Y.: 4).

Günümüzde ise Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Türkiye’de iklim politikalarının kurumsal düzeydeki örgütlenmesinde esas yetkili ve görevli bakanlıktır. İklim krizinin çok yönlü niteliği ise iklim politikaları kapsamında farklı bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarına da görev ve sorumluluk yüklemektedir. Bu nedenle Talu ve Kocaman (2019: 83)’in çalışmasında Tarım ve Orman Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı ile Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü de iklim politikaları kapsamında incelenmiştir.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına 85 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (CBK) ile “İklim Değişikliği” ismi eklenmiştir. 85 sayılı CBK öncesinde “Çevre ve Şehircilik Bakanlığı” ismine sahip olan Bakanlık, bu Kararname öncesinde de iklim politikaları kapsamında esas yetkili ve görevlidir (Talu ve Kocaman, 2019: 83). Bu Kararname sonrasında ismine eklenen “İklim Değişikliği”, kurumsal olarak Bakanlığın merkezi konumunu pekiştirmiştir. Çalışmada kurumsal inceleme; Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi’nin örgütlenmesinin temelini oluşturan 1 ve 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri üzerinden gerçekleştirilecektir.

1 sayılı CBK, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığını düzenlemektedir. Bakanlık; merkez, taşra ve yurtdışı teşkilatından oluşmaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024] 4: md.98). 97. maddede iklim değişikliği ile ilgili iş ve işlemleri yürütme ile küresel iklim değişikliğine ilişkin gereken önlemlerin alınmasına yönelik plan ve politikaların belirlenmesi amacıyla çalışma yapma görevi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına verilmiştir. 2021’de Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının görevleri arasında 85 sayılı CBK ile; “... iklim değişikliği ile mücadele amacıyla; çölleşme ve erozyonla mücadele, çığ, heyelan ve sel kontrolü ile entegre havza ıslahı plan ve projelerini yapmak, yaptırmak, bu plan ve projeleri uygulamak” ve “ağaçlandırma ve ormanla ilgili görevleri yürüten kurumlarla koordinasyon sağlanarak gerekli hallerde orman sınırları dışında özel ağaçlandırma dahil her tür çalışmayı yapmak/yaptırmak, bu maksatla dış mekânlarda kullanılan ağaç veya bitki türlerinin üretimine yönelik fidanlık kurmak/kurdurmak ve bu amaçlar doğrultusunda yatırım yapacak olan gerçek veya tüzel kişileri desteklemek” görevleri de eklenmiştir (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.97; 85 sayılı CBK, 2021: md.2). Ayrıca 85 sayılı CBK ile, Bakanlığın hizmet birimi olarak Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Müdürlüğü kurulmuş; ilgili CBK ile eklenen görevler, bu Müdürlüğün görevi olarak düzenlenmiştir (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.99, md.108/A; 85 sayılı CBK, 2021: md.4, md.6).

Meteoroloji Genel Müdürlüğü (MGM) 4 sayılı CBK ile düzenlenmekte olup; Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı iken 85 sayılı CBK ile Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı hale getirilmiştir (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.261; 85 sayılı CBK, 2021: md.33). MGM, merkez ve taşra teşkilatından oluşmaktadır (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.263). MGM’nin hizmet birimlerinden 67 sayılı CBK ile kurulan İklim ve Ziraî Meteoroloji Dairesi Başkanlığının görev ve yetkileri arasında; iklim değişikliğine yönelik model ve projeksiyonlarda bulunmak ve bunun için gerekli veri ve ürün üretmek, bu kapsamda iklim değişikliğinin olumsuz etkilerine ilişkin olarak kamu kurum ve kuruluşlarına azaltım/uyum çalışmalarında bilimsel destek vermek bulunmaktadır (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.270/A; 67 sayılı CBK, 2020: md.12). 85 sayılı CBK ile bu Daire Başkanlığı’nın görev ve yetkilerinde değişiklikler

⁴ Çalışmada mevzuata yapılan atıflarda, ilgili mevzuatın yürürlüğe giriş tarihinin yanında köşeli parantez ile son değişiklik geçirdiği yıl gösterilmektedir.

gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki; iklim kayıt ve gözlemlerinin kullanılmasıyla iklim ve iklim değişikliğinin izlenmesi, araştırılması, raporlanması, ulusal ve uluslararası kamuoyu ile paylaşılması görevinin değiştirilmesidir. Bu değişiklik sonrasında görev, iklim ve iklim değişikliğinin değil Türkiye'nin ikliminin izlenmesine, araştırılmasına, raporlanmasına, ulusal ve uluslararası kamuoyu ile paylaşılmasına ilişkin hale gelmiştir. Ayrıca iklim değişikliğine ilişkin model çalışmaları konusunda "yapmak veya yaptırmak" şeklinde düzenlenen hüküm kaldırılarak, ilgili çalışmaların Daire Başkanlığınca yapılacağı belirlenmiştir (85 sayılı CBK, 2021: md.34).

İklim Değişikliği Başkanlığı 4 sayılı CBK ile düzenlenmekte olup Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına bağlı şekilde 85 sayılı CBK ile kurulmuştur (85 sayılı CBK, 2021: md.35). Başkanlığın merkez teşkilatı bulunmaktadır (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.792/Ç). İklim Değişikliği Başkanlığının kuruluş amacı; "küresel iklim değişikliği ve ozon tabakasının incelenmesi ile ilgili tedbirlerin alınmasına ve yeşil kalkınmaya yönelik plan, politika ve stratejilerin belirlenmesine ilişkin ulusal ve uluslararası çalışmaları yapmak, gerekli müzakereleri gerçekleştirmek ve diğer kurum ve kuruluşlarla koordinasyonu sağlamak" olarak düzenlenmiştir (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md. 792/A). İklim Değişikliği Başkanlığı aşağıda belirtilen görev alanına giren konulara ilişkin çalışmalarda bulunmak üzere bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşları, meslek kuruluşları, STK'lar ve özel sektör temsilcileri ile konuyla ilgili uzmanların katılımının gerçekleştiği geçici çalışma grupları oluşturabilmektedir (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.792/İ).

İklim Değişikliği Başkanlığının görev ve yetkileri 4 sayılı CBK 792/D maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre:

- a) Küresel iklim değişikliğine ve ozon tabakasının incelenmesine ilişkin önlemlere ve plan, politika, stratejilerin belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak;
- b) Ulusal ölçekte sera gazı emisyonlarını izlemek, kontrol etmek, raporlamak ve sektörel bazda sera gazı azaltımı konusunda politika belirleme çalışmalarını ve bunun için gerekli mevzuat düzenlemelerini gerçekleştirmek;
- c) Uluslararası müzakere süreçlerini takip etmek;
- d) Uluslararası kuruluşlar ve sözleşmeler kapsamında Türkiye'nin yerine getirmesi gerekli olan raporların hazırlanmasını sağlamak ya da hazırlamak;
- e) Yeşil kalkınma politikalarının belirlenmesi ve iklim değişikliği ile mücadelede net sıfır emisyon hedefi ve döngüsel ekonomi ilkesi doğrultusunda strateji ve eylem planlarının oluşturulması için gerekli çalışmaları yaparak İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu'na sunmak;
- f) İklim değişikliğine uyum gereksinimlerinin ulusal, yerel ve sektörel olarak belirlenmesine ilişkin çalışmalar gerçekleştirmek ve buna ilişkin eylem planlarını izlemek, değerlendirmek ve raporlamak;
- g) İklim değişikliğinin etkilerinin saptanmasına ilişkin modelleme ve risk değerlendirmesi çalışmaları yapmak ve risk haritaları hazırlamak veya hazırlamak;
- h) Emisyon ticaret sistemi öncelikli olarak bu gibi piyasa temelli mekanizmalara ve ekonomik araçlara ilişkin çalışmalar yapmak, usul ve esasları belirlemek, gereken denetimi ve yaptırımları uygulamak;
- i) İklim değişikliğiyle mücadele ve yeşil kalkınma için gereken ulusal ve uluslararası finansman kaynakları üzerine araştırma yapmak, ilgili paydaşların yararına ve kapasite geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmek, teşvik mekanizmaları ve hibe programları geliştirmek, uygulamak ve izlemek;
- j) İklim değişikliğine ilişkin teknolojileri ve yenilikçi çözümleri araştırmak, bu alandaki ulusal ve uluslararası kuruluşlarla eşgüdüm sağlamak, kavramsal çalışmalar yapmak, kılavuz ve rehber belgeler oluşturmak;
- k) İklim platformu ve bununla ilişkili çevrimiçi izleme ve değerlendirme sistemleri kapsamında yapılan çalışmaların ulusal eşgüdümünü, izlenmesini ve raporlanmasını gerçekleştirmek;
- l) İklim değişikliğiyle mücadele kapsamındaki ulusal ve uluslararası projeleri oluşturmak ve uygulamak;
- m) Kamuoyunun iklim değişikliğine ilişkin olarak bilinçlenmesini sağlayacak eğitim, kapasite ve farkındalık geliştirme etkinliklerinde bulunmak;

İklim Değişikliği Başkanlığının görevlerindendir (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.792/D). İklim Değişikliği Başkanlığı kapsamında İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu da bulunmaktadır. Kurul; iklim değişikliğine ilişkin plan, politika, strateji ve eylemleri

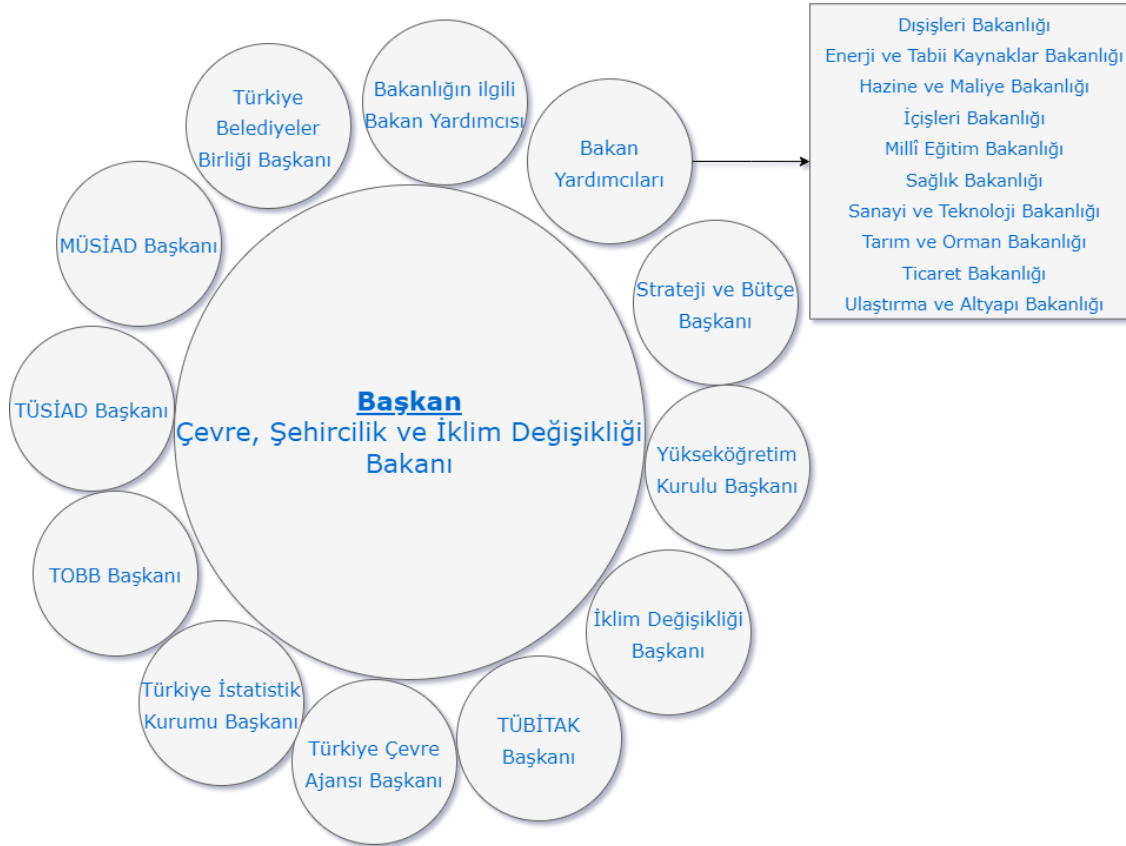
belirlemek, izlemek ve değerlendirmekle görevlendirilmiştir. Kurul; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı'nın çağrısı üzerine yılda iki kez toplanmaktadır. Başkan ve üyeleri Şekil-2'de gösterilmiş olan Kurul, toplam 22 kişiden oluşmaktadır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı'nın, Kurul'a başkanlık edemediği durumlarda Bakanlığın ilgili Bakan Yardımcısı Kurul'a başkanlık etmektedir (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.792/G). İklim Değişikliği Başkanlığının kendi iç örgütlenmesi de hizmet birimlerinden oluşmaktadır. Başkanlığa verilmiş olan görevler, hizmet birimleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu hizmet birimleri Şekil-3'te gösterilmiştir (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2022: md.9).

1 sayılı CBK, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığını düzenlemektedir. Bakanlığın merkez ve yurtdışı teşkilatı mevcut olup taşra teşkilatı bulunmamaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.167). Bakanlığın hizmet birimlerinden Enerji Verimliliği ve Çevre Dairesi Başkanlığı'nın görev ve yetkileri arasında; BMİDÇS'nin sekretaryasının gözden geçirme toplantılarına katılmak, ulusal sera gazı envanter raporunun hazırlanmasında sektöre ilişkin bölümü hazırlamak, iklimle ilgili ulusal bildirim ve raporların hazırlanmasında katkıda bulunmak gibi görevler yer almaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.174).

1 sayılı CBK, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığını düzenlemektedir. Bakanlık; merkez, taşra ve yurtdışı teşkilattan oluşmaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.386). Bakanlığın hizmet birimlerinden Sanayi Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri arasında; iklim değişikliğine ilişkin gelişmeleri takip etmek, çevrenin korunması için sanayi kapsamındaki önlemlerin alınmasına yardımcı olmak, sanayide temiz üretim programlarının ve projelerinin hazırlanmasında ve uygulanmasında faaliyet göstermek bulunmaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.388).

1 sayılı CBK, Tarım ve Orman Bakanlığını düzenlemektedir. Bakanlık; merkez, taşra ve yurtdışı teşkilattan oluşmaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.411). Bakanlığın hizmet birimlerinden Su Yönetimi Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri arasında, iklim değişikliğinin su kaynakları üzerindeki etkilerine yönelik çalışmalar yapmak yer almaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.421).

Şekil-2. İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu

Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-3. İklim Değişikliği Başkanlığı İç Hizmet Birimleri

Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Orman Genel Müdürlüğü 4 sayılı CBK ile düzenlenmekte olup, Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı, özel bütçeli ve tüzel kişiliğe sahiptir (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.333). Orman Genel Müdürlüğü, merkez teşkilatı hizmet birimlerinden oluşmaktadır (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.335). Orman Genel Müdürlüğü'nün hizmet birimlerinden olan ve 90 sayılı CBK ile Odun Dışı Ürün ve Hizmetler Dairesi Başkanlığı kaldırılarak kurulan Ekosistem Hizmetleri Dairesi Başkanlığı'nın görev ve yetkileri arasında; iklim değişikliği sürecinde ormanların azaltım konusundaki işlevlerinin artırılması ve uyum kapasitesinin geliştirilmesi amacıyla ilgili birimler arasındaki eşgüdümü sağlama görevi bulunmaktadır (4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.338/1; 90 sayılı CBK, 2022: md.2).

1 sayılı CBK, Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığını düzenlemektedir. Bakanlık; merkez ve taşra teşkilatından oluşmaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.475). Bakanlığın hizmet birimlerinden Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri arasında; çevre, enerji, sera gazı ve iklim değişikliği konularında çalışmalar yapan ulusal ve uluslararası kuruluş, platform, oluşum gibi yapıların çalışmalarını izlemek, değerlendirmek ve gerekirse katılarak Bakanlık temsil edip sonuçlarını Bakanlığa bildirmek bulunmaktadır (1 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.486).

Genel bir çerçeve çizilmek istenirse; Türkiye'nin iklim politikalarına ilişkin kurumsal yapısı, BMİDÇS tarafı olunması öncesinde başlamaktadır. BMİDÇS tarafı olunmadan önce; 1993-1996 arasında faaliyet gösteren Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğüne eşgüdümü ve sekreterliği gerçekleştirilen Ulusal İklim Programı ve 1999'da 8. Kalkınma Planı'na hazırlık kapsamında İklim Değişikliği Özel İhtisas Komisyonu kurulmuştur (Tekeli vd., 2011: 93, 95-96). 2001'de İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu kurulmuş, 2013'te İklim Değişikliği ve Hava Yönetimi Koordinasyon Kurulu olarak yeniden yapılandırılmıştır (İklim Değişikliği Başkanlığı, 2023). 85 sayılı CBK ile İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu olarak yapılan bu Kurul, günümüzde İklim Değişikliği Başkanlığı içindedir. 85 sayılı CBK ile gerçekleşen değişiklikler yani, iklim değişikliğine ilişkin olarak doğrudan Bakanlık ve Başkanlık şeklinde örgütlenmelerin gerçekleşmesi; bu zamana değin olan kurul biçimindeki örgütlenmelerden daha etkili olabilir ve aynı zamanda iklim değişikliği konusuna daha özenli yaklaşıldığına ilişkin bir izlenim kazandırılabilir. Ancak iklim politikaları kapsamında gerçekleşen kurumsallaşmanın yine de iklim krizinin çok yönlülüğünü kavrayamadığı da söylenebilir. İklim krizinin oluşturduğu iklim adaletsizliği, iklim değişikliği kapsamındaki örgütlenmedeki karar alım süreçlerinde sürmektedir. Kurumsal yapıda yönetim anlayışının ise başat olduğu ve zaman içinde; TOBB, TÜSİAD ve Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)'nin sürece katılımının arttığı gözlemlenebilmektedir. Bu ise iklim adaleti konusunda bir anlayışın olmadığını gösterir niteliktedir. TOBB, TÜSİAD ve MÜSİAD temsil edilirken; sendikalardan, STK'lardan, engellilerden, kadınlardan, yaşlılardan ve diğer dezavantajlı gruplardan temsilcilerin sürece eklenmesi söz konusu değildir.

TARTIŞMA:

İklim krizi, yalnızca iklimbilimsel bir sorunu göstermemekte sosyo-ekonomik olarak da pek çok krize yol açan bir sorunsal niteliktedir. Bu kapsamda iklim krizi, insan haklarını ihlal etmekte; adaletsizliğe neden olmaktadır. İklim krizinin sorumluları, bu krizden daha az etkilenirken; çok daha fazla etkilenenler çoğunlukla dezavantajlı gruplardır. Bu kapsamda iklim adaleti kavramı

ortaya çıkmış ve iklim krizinin sorumluları ile iklim krizinden olumsuz etkilenenler arasında oluşan bu uçurumu kapatmaya yönelik hedefleri içermektedir. Türkiye'nin tarafı olduğu Paris İklim Anlaşması'nda da iklim adaletine vurgu yer almaktadır⁵.

Türkiye'nin 2024 öncesindeki politika belgelerinde⁶ iklim adaletinin yeterince ön planda olmadığı söylenebilir. Daha çok tek yönlü, teknomerkezci ve insanmerkezci bir çözüm yaklaşımı içinde bulunduğu belirtilebilir. Örneğin engellilere, çocuklara, kadınlara vb. dezavantajlı gruplara yönelik özel vurgular bulunmamaktadır. Ancak 2024'le birlikte politika belgelerinde teknomerkezci ve insanmerkezci⁷ yaklaşım sürdürülse de engelliler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar gibi dezavantajlı grupların dikkate alındığı ifade edilebilir. Örneğin 2021 İnsan Hakları Eylem Planı'nda iklim değişikliğinin temel insan haklarına etkilerinin çözümlenerek kamu politika oluşturma süreçlerinde dikkate alınacağı ifade edilmiştir (T.C. Adalet Bakanlığı, 2021: 117). Bu ifade, 2024-2030 İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı'nda vurgulanmış ve hak temelli bir yaklaşımın⁸ altı çizilmiştir (İDB, 2024b: 349-350).

Kurumsal olarak Türkiye'nin 2021'e kadar iklim politikalarına ilişkin yapılanması, kurul düzeyindedir. 2021'de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın ismi değiştirilerek Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı haline getirilmiş ve İklim Değişikliği Başkanlığı kurulmuştur. Bu durum iklim krizine yönelik geliştirilecek politikaların uygulanması için gerekli kurumsal yapıyı sağlar gibi gözükmemektedir. Yönetişim yaklaşımı, kurumsal yapıda baskın niteliktedir. TÜSİAD, MÜSİAD, TOBB gibi sermaye grupları İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu'nda temsil edilirken; sendikalar, dezavantajlı gruplara yönelik STK'lar temsil edilmemektedir.

See ve Wilmsen (2022: 4-5)'in kuramsallaştırdığı üzere iklim adaletinin bağlamını oluşturan yapısal adalet ve tanınma adaleti açısından Türkiye'nin ulusal politika belgelerindeki yaklaşımı gelişim göstermiştir. Yapısal adaletsizlik, eşitsizliği üreten dinamiğin bireysel eylemlerden çok kurumsal kurallar, toplumsal normlar ve hem bireysel hem de kolektif eylemlerin bir aradalığını içeren karmaşık süreçler olduğuna dair bir yaklaşıma sahiptir. Yapısal adaletsizlik açısından 2010-2023 dönemi ile 2024-2030 dönemi arasında dikkat çekici bir fark bulunmamaktadır. Ancak tanınma adaleti açısından büyük bir gelişim gösterilmiştir. Bu durum, See ve Wilmsen (2022: 4-5)'nin uyumsal adaletle yönelik analitik kavrayışları kapsamında bağlamsal adaletin geliştiğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda önceliklilik açısından dağıtımsal adalette kural-merkezli bir niteliğe yakınlaştıran bir etkiye sahip olunacağını düşündürmektedir. Fakat kural-merkezli kategorinin teori ve ilkelerinin ne derece uygulanacağını zaman gösterecek, mevcut durum uygulamaların da bu kapsamda tartışılması gerekmektedir.

Prosedürel adalet açısından bir değerlendirmede bulunulması gerektiğinde ise kurumsal yapı öne çıkmaktadır. İklim değişikliğine ilişkin plan, politika, strateji ve eylemleri belirlemek, izlemek ve değerlendirmekle görevlendirilmiş olan İklim Değişikliği ve Uyum Koordinasyon Kurulu bu kapsamda önemlidir. Her ne kadar tanınma adaleti kapsamında 2010-2023 ve 2024-2030 süreçleri arası gelişim sağlanmış olsa da, Kurul'un oluşumunda bu tanınma adaleti kapsamındaki gelişimin yansıması bulunmamaktadır. Bu durum da prosedürel adalet açısından gelişim gösterilemediği şeklinde yorumlanabilir.

SONUÇ:

Çalışma kapsamında Türkiye'nin iklim politikalarına yönelik ulusal politika belgeleri ve iklim konusundaki kurumsal yapısını saptamaya ilişkin olarak mevzuat incelenmiştir. İnceleme, nitel bir içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. İklim adaleti kavramı ekseninde Türkiye'nin iklim politikaları ve kurumsal yapısı tarihsel olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda 2010-2023 arası dönem ile 2024-2030 arası dönem arasında farklar saptanmıştır.

İklim adaleti kavramının güncel literatürdeki ele alınışı dikkate alınarak değerlendirme, See ve Wilmsen (2022) ortaya koyduğu biçimiyle kavranmıştır. Buna göre iklim adaleti, iklim krizine yönelik geliştirilecek uyum konusundaki bir adaleti de imlemekte, uyumsal adalet ise bağlamsal, prosedürel ve dağıtımsal adalet şeklinde kavramsallaştırılmaktadır. Bağlamsal adaletin kapsamında ise yapısal adalet ve tanınma adaleti kavramları bulunmaktadır. Bağlamsal adalet, prosedürel adaletin temeli; prosedürel adalet ise dağıtımsal adaletin temeli olarak kavranmaktadır. Bu kapsamda çalışmada gerçekleştirilen değerlendirme sonrasında Türkiye'nin iklim politikasına yönelik ulusal politika belgelerinde 2010-2023 ile 2024-2030 dönemleri arasında tanınma adaleti açısından gelişim olduğu saptanmaktadır. 2010-2023 dönemini kapsayan ulusal politika belgelerinde; iklim krizinden daha çok etkilenmekte olan engelliler, yaşlılar, gençler, çocuklar, kadınlar vb. gruplara öncelikli bir yaklaşımda bulunulmazken; 2024-2030

⁵ Anayasa'nın 90. maddesi gereğince BMİDÇS ve Paris İklim Anlaşması, yasa hükmündedir ve içerdikleri ilkeler, iç hukuk düzeninde etkilidir (T.C. Anayasası, 1982 [2018]: md.90).

⁶ Örneğin 2011-2023 yıllarını kapsayan Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı ile Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı'nda yalnızca çiftçi olan kadınlar dikkate alınmış; engellilere, çocuklara, kadınlara herhangi bir vurguda bulunulmamıştır (ÇSB, 2012a; 2012b).

⁷ Politika belgelerindeki ve kurumsal yapıdaki ekosistem yönetimi, ekosistem hizmetleri gibi kavramlar bunu doğrular niteliktedir (bknz. 4 sayılı CBK, 2018 [2024]: md.338/1; 90 sayılı CBK, 2022: md.2; İDB, 2024a: 339).

⁸ Detaylı bilgi için Kovancı (2022) ve Özkan (2022)'in çalışması önemlidir.

dönemini kapsayan ulusal politika belgelerinde bu grupların, iklim krizinden daha çok etkilendiği ve bu kapsamda öncelikli bir statüye sahip oldukları ifade edilmektedir. Bu kapsamda bağlamsal adaletin gelişim gösterdiği söylenebilir.

Türkiye'nin kurumsal yapısı ise prosedürel adalete ilişkin izlenim kazandırmaktadır. Tanınma adaleti açısından gerçekleşen gelişimin prosedürel adalet kapsamında yankı bulmadığı gözlemlenmektedir. İklim politikalarının oluşturulmasına yönelik karar alma süreçlerinde sermaye gruplarının temsili bulunmaktayken; sendikaların ya da kadın, engelli, genç, yaşlı vb. gruplarının temsili bulunmamaktadır.

Sonuç olarak Türkiye'nin Paris İklim Anlaşması'na taraf olduktan sonra iklim politikalarını bakanlık düzeyinde örgütlemesi, iklim değişikliğine yönelik bir başkanlık oluşturması; olumlu kurumsal gelişmeler olarak değerlendirilebilir. Ancak karar alma süreçlerinde sendikaların ya da engelli, yaşlı, kadın, çocuk gibi grupların temsiline olmaması; prosedürel adalet kapsamında iklim adaleti açısından aşılmaması gereken bir eksikliklerdir. Öte taraftan iklim politikalarına ilişkin ulusal politika belgelerinde özellikle tanınma adaleti kapsamında iklim adaleti açısından gelişme gösterildiği saptanmaktadır. Yapısal adalet, tanınma adaleti, prosedürel adalet, dağıtımsal adalet birbirinden kopuk farklı kategoriler değil, iklim adaleti bütününe farklı kategorilerdir. Bu nedenle birindeki gelişme, diğerinde de gelişmeyi tetikleyebilmekte; birindeki eksiklik de diğerindeki gelişimin aktüel dünyadaki etkisini sınırlayabilmektedir. İklim adaletinin bağlamında önemli bir yer tutan tanınma adaletindeki gelişim, prosedürel adalette de yankı bulup etki gösterebilir; iklim adaleti sürecinin çıktısına yönelik olan dağıtımsal adalette de gelişim sağlanacaktır.

ETİK STANDARTLAR:

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Bu çalışma için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Teşekkür: Bu çalışma, Prof. Dr. Nesrin Algan'ın İklim Siyaseti dersi kapsamında ortaya çıkmış olup, kendisine teşekkürü borç bilirim.

KAYNAKÇA:

- 1 sayılı CBK (2018 [2024]), *Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, R.G. Tarih: 10.07.2018, R.G. Sayı: 30474, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=1&MevzuatTur=19&MevzuatTertip=5> (06.11.2024).
- 4 sayılı CBK (2018 [2024]), *Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, R.G. Tarih: 15.07.2018, R.G. Sayı: 30479, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4&MevzuatTur=19&MevzuatTertip=5> (06.11.2024).
- 67 sayılı CBK (2020), *Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, R.G. Tarih: 18.09.2020, R.G. Sayı: 31248.
- 85 sayılı CBK (2021), *Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, R.G. Tarih: 29.10.2021, R.G. Sayı: 31643.
- 90 sayılı CBK (2022), *Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*, R.G. Tarih: 05.02.2022, R.G. Sayı: 31741.
- Aksu, C., (2022), "İklim Krizi ve Mücadele", içinde *Siyasi Ekoloji* (Der. Yurdanur, H.), İmge Kitabevi: Ankara: 267-280.
- Arnot, G., Thomas, S., Pitt, H., & Warner E., (2023), "Australian young people's perspectives about the political determinants of the climate crisis", *Health Promotion Journal of Australia*, 5(1): 196–206. <https://doi.org/10.1002/hpja.734>
- Brown Weiss, E., (1989), *In Fairness to Future Generations International Law, Common Patrimony, and Intergenerational Equity*, United Nations University: Tokyo.
- Crease, R. P., Parsons, M., & Fisher, K. T., (2019), "'No climate justice without gender justice': explorations of the intersections between gender and climate injustices in climate adaptation actions in the Philippines", içinde *Routledge Handbook of Climate Justice* (Eds. Jafry, T.), Routledge: London & New York: 359-377.

- Cuartas, J., McCoy, D. C., Torres, I., Burghardt, L., Shonkoff, J. P., & Yoshikawa, H., (2024), "The developmental consequences of early exposure to climate change-related risks", *Child Development Perspectives*, 18(3): 145–154. <https://doi.org/10.1111/cdep.12503>
- Çoban, A., (2022a), *İklim Krizi Nasıl Çözülür? Kapitalist ve Ekosoyalist Çözüm Stratejileri*, Ceylan Yayınları: İstanbul.
- Çoban, A., (2022b), "İklim Krizinde Sermayenin Kaldırıcı Olarak Yeşil Dönüşüm", içinde *Siyasi Ekoloji* (Der. Yurdanur, H.), İmge Kitabevi: Ankara: 217-252.
- Diezmartínez, C. V., & Short Gianotti, A. G., (2022), "US cities increasingly integrate justice into climate planning and create policy tools for climate justice". *Nature Communication*, 13: 5763. <https://doi.org/10.1038/s41467-022-33392-9>
- Durmuş, M., (2022), "Net Sıfır Emisyon Değil, Gerçek Sıfır Emisyon; İklim Finansmanı Değil, İklim Tazminatı; Sistemde Reform Değil, Sistem Değişikliği", içinde *Siyasi Ekoloji* (Der. Yurdanur, H.), İmge Kitabevi: Ankara: 63-84.
- Hung, L.S., & Bayrak, M. M., (2020), "Comparing the effects of climate change labelling on reactions of the Taiwanese public". *Nature Communications*, 11: 6052. <https://doi.org/10.1038/s41467-020-19979-0>
- İklim Değişikliği Başkanlığı (2023), *İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu*, <https://iklim.gov.tr/idukk-i-13> (12.11.2024).
- İklim Değişikliği Başkanlığı [İDB] (2024a), *İklim Değişikliği Azaltım Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030)*, [https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20Azalt%C4%B1m%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1%20\(2024-2030\).pdf](https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/%C4%B0klim%20De%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi%20Azalt%C4%B1m%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1%20(2024-2030).pdf) (11.11.2024).
- İklim Değişikliği Başkanlığı [İDB] (2024b), *İklim Değişikliğine Uyum Stratejisi ve Eylem Planı (2024-2030)*, <https://iklim.gov.tr/db/turkce/icerikler/files/İklim%20Degisikligine%20Uyum%20Stratejisi%20ve%20Eylem%20Plan%C4%B1.pdf> (11.11.2024).
- Jafry, T., (2019), *Routledge Handbook of Climate Justice*, Routledge: London & New York.
- Kovancı, E., (2022), "İklim Krizini Hak Temelli Yaklaşım Özelinde Değerlendirme", *İdealkent*, 37(13): 1535-1565. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1139377>
- Kunelius, R., & Roosvall, A., (2021). "Media and the Climate Crisis", *Nordic Journal of Media Studies*, 3(1): 1–19. <https://www.doi.org/10.2478/njms-2021-0001>
- Mattar, S., & Mbakwem, E., (2019), "Climate migration The emerging need for a human-centred approach", içinde *Routledge Handbook of Climate Justice* (Eds. Jafry, T.), Routledge: London & New York: 479-493.
- McDermott, M., Mahanty, S., & Schreckenber, K., (2013). "Examining equity: A multidimensional framework for assessing equity in payments for ecosystem services". *Environmental Science & Policy*, 33: 416–427. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2012.10.006>
- Neuman, W. L., (2014), *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2. Cilt* (Çev. Özge, S.), Yayınodası Yayıncılık: Ankara.
- Özkan, O., (2022), "Hak Temelli Sürdürülebilir Gelişme Politikaları: Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli, Temiz, Sağlıklı ve Sürdürülebilir Çevre Hakkı", *İdealkent*, 13(35): 197-220. <https://doi.org/10.31198/idealkent.1074493>
- Perkins, P. E., (2019), "Climate justice, gender and intersectionality", içinde *Routledge Handbook of Climate Justice* (Eds. Jafry, T.), Routledge: London & New York: 349-358.
- Reckien, D., Creutzig, F., Fernandez, B., Lwasa, S., Tovar-Restrepo, M., Mcevoy, D., & Satterthwaite, D., (2017), "Climate change, equity and the Sustainable Development Goals: an urban perspective". *Environment and Urbanization*, 29(1): 159-182. <https://doi.org/10.1177/0956247816677778>
- Robinson, M., & Shine, T., (2018), "Achieving a climate justice pathway to 1.5 °C", *Nature Climate Change* 8: 564–569. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0189-7>

- Schlosberg, D., & Collins, L. B., (2014), "From environmental to climate justice: climate change and the discourse of environmental justice". *WIREs Climate Change*, 5: 359-374. <https://doi.org/10.1002/wcc.275>
- See, J., & Wilmsen, B., (2022), "A multidimensional framework for assessing adaptative justice: a case study of a small island community in the Philippines", *Climatic Change*, 170: 16, <https://doi.org/10.1007/s10584-021-03266-y>
- Steele, W., Mata, L., & Fünfgeld, H., (2015), "Urban climate justice: creating sustainable pathways for humans and other species", *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 14: 121-126. <https://doi.org/10.1016/j.cosust.2015.05.004>
- Sultana, F., (2022) "Critical climate justice". *The Geographical Journal*, 188(1): 118–124. <https://doi.org/10.1111/geoj.12417>
- T.C. Adalet Bakanlığı (2021), *İnsan Hakları Eylem Planı ve Uygulama Takvimi*, https://insanhaklarieylemplani.adalet.gov.tr/resimler/%C4%B0nsan_Haklar%C4%B1_Eylem_Plan%C4%B1_ve_Uygulama_Takvimi.pdf (12.11.2024).
- T.C. Anayasası (1982 [2018]), *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*, R.G. Tarih: 09.11.1982, R.G. Sayı: 17863 (Mükerrer), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf> (12.11.2024).
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇSB] (2012a), *Türkiye'nin İklim Değişikliği Uyum Stratejisi ve Eylem Planı*, https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/edotordosya/file/eylem%20planlari/uyum_stratejisi_eylem_plani_TR.pdf (13.11.2024).
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇSB] (2012b), *Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023*, https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/edotordosya/file/eylem%20planlari/iklim%20degisikligi%20eylem%20plani_TR.pdf (13.11.2024).
- T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı [ÇSB] (T.Y.), *Türkiye İklim Değişikliği Stratejisi 2010-2023*, https://webdosya.csb.gov.tr/db/iklim/edotordosya/file/strateji%20belgesi/Turkiye%20iklim%20degisikligi%20strateji%20belgesi_TR.pdf (12.11.2024).
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (2022), *İklim Değişikliği Başkanlığı Hizmet Birimleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik*, R.G. Tarih: 21.06.2022, R.G. Sayı: 31873.
- Talu, N., & Kocaman, H., (2019), *Türkiye'de İklim Değişikliği ile Mücadelede Politikalar, Yasal ve Kurumsal Yapı*, İklim Değişikliği Alanında Ortak Çabaların Desteklenmesi Projesi (iklimİN): Ankara.
- Tatgın, E., (2019), "İklim Adaleti Kapsamında Toplumsal Cinsiyet Tartışması", *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 104-118.
- Tekeli, İ., Algan, N., Türkes, M., Vaizoğlu, S. A., Güler, Ç., Tekbaş, Ö. F., Eralp Abay, T., Dündar Kaya, A., Arıkan, Y., Saygılı, A., Yerli, S., & Çobanoğlu, Z., (2011), *Türkiye Açısından Dünyada İklim Değişikliği*, TÜBA: Ankara.
- Türkes, M., (2008), "Küresel iklim değişikliği nedir? Temel kavramlar, nedenleri, gözlenen ve öngörülen değişiklikler", *İklim Değişikliği ve Çevre*, 1(1): 26-37.
- Young, I. M., (1990), *Justice and the Politics of Difference*. Princeton University Press: Princeton.

EXTENDED SUMMARY:**Research Problem**

The research problem is the extent to which climate justice is taken into account in Turkey's climate policies and institutional structure. Turkey is one of the countries at highest risk of being affected by the threats posed by climate change.

Research Questions

The research question is to describe how Turkey's climate policies and institutional structure appear within the scope of climate justice.

Introduction & Literature Review

The concept of climate justice is based on the concept of environmental justice (see Brown Weiss, 1989). The concept found as a subset in the climate justice literature is the concept of adaptive justice. The concept of justice in the adaptive justice literature develops on the axis of two basic understandings. The first of these is distributive justice, and the second is procedural justice. The study of Schlosberg and Collins (2014) is important as a study that examines this process from environmental justice to fair adaptation to climate change in much more detail. The study of See and Wilmsen (2022) is also important as a study that theoretically expands the concept of climate justice.

Climate justice; is addressed in relation to many different inequalities. For example, the studies of Tatgın (2019), Talu (2015), Crease et al. (2019) and Perkins (2019) are important studies that address gender and climate justice together. Climate migrants are also closely related to the concept of climate justice (see Mattar & Mbakwem, 2019), and the study of Jafry (2019) is important to understand its relationship with many other different issues. The studies of Durmuş (2022), Aksu (2022) and Çoban (2022a; 2022b) are also important as critical studies on the relationship of the climate crisis with capitalism.

Methodology

The research method is qualitative content analysis.

Findings

One can argue that climate justice was not sufficiently prominent in Turkey's policy documents before 2024. It can be stated that there was a rather one-sided, technocentric and anthropocentric solution approach. For example, there is no special emphasis on disadvantaged groups such as the disabled, children, women, etc. However, it can be stated that although the technocentric and anthropocentric approach continues in policy documents with 2024, disadvantaged groups such as the disabled, women, children, and the elderly are taken into consideration. For example, in the 2021 Human Rights Action Plan, it was stated that the effects of climate change on fundamental human rights will be analyzed and taken into account in public policy-making processes. This statement was emphasized in the 2024-2030 Climate Change Adaptation Strategy and Action Plan and a rights-based approach was underlined.

Institutionally, Turkey's climate policy structure until 2021 had been at the board level. In 2021, the name of the Ministry of Environment and Urbanization was changed to the Ministry of Environment, Urbanization and Climate Change, and the Climate Change Presidency was established. This situation seems to provide the necessary institutional structure for the implementation of policies to be developed for the climate crisis. The governance approach is dominant in the institutional structure. While capital groups such as TÜSİAD, MÜSİAD, TOBB are represented in the Climate Change and Adaptation Coordination Board, unions and NGOs targeting disadvantaged groups are not represented.

Discussion

As theorized by See and Wilmsen (2022: 4-5), Turkey's approach in national policy documents has developed in terms of structural justice and recognition justice, which constitute the context of climate justice. Structural injustice has an approach that the dynamics that produce inequality are complex processes that include institutional rules, social norms, and the combination of both individual and collective actions rather than individual actions. There is no remarkable difference between the 2010-2023 period and the 2024-2030 period in terms of structural injustice. However, a great development has been shown in terms of recognition justice. This situation shows that contextual justice has developed within the scope of See and Wilmsen's (2022: 4-5) analytical understanding of adaptive justice. This situation also suggests that there will be an effect that brings distributive justice closer to a rule-centered quality in terms of prioritism. However, time will show to what extent the theory and principles of the rule-centered category will be applied, and current practices should also be discussed within this scope.

When an evaluation is required in terms of procedural justice, the institutional structure comes to the fore. The Climate Change and Adaptation Coordination Board, which is tasked with determining, monitoring and evaluating plans, policies, strategies and actions related to climate change, is important in this context. Although progress has been made between the 2010-2023 and 2024-2030 processes within the scope of recognition justice, the formation of the Board does not reflect this development within the scope of recognition justice. This situation can be interpreted as no progress has been made in terms of procedural justice.

Conclusion

After Türkiye became a party to the Paris Climate Agreement, it organized its climate policies at the ministerial level and established a presidency for climate change; these can be evaluated as positive institutional developments. However, the lack of representation of unions or groups such as the disabled, the elderly, women and children in decision-making processes is a deficiency that needs to be overcome in terms of climate justice within the scope of procedural justice. On the other hand, it is determined that there has been progress in terms of climate justice, especially within the scope of recognition justice, in national policy documents regarding climate policies. Structural justice, recognition justice, procedural justice and distributive justice are not separate categories, but different categories of the whole of climate justice. Therefore, development in one can trigger development in the other; and a deficiency in one can limit the impact of the development in the other in the current world. If the development in recognition justice, which has an important place in the context of climate justice, can also find an echo and have an effect in procedural justice; development will also be achieved in distributive justice, which is the outcome of the climate justice process.